

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 1. septembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. J. R-i:

Slovenska osrednja znanstvena knjižnica in Plečnikov načrt zanjo

Prof. arh. J. Plečnik je izdal zvezek foliantske oblike na 50. straneh s talnimi načrti, prerezi in fasadami nove velike stavbe za ljubljansko vseučiliško knjižnico. Prof. Plečnik, o katerem pišejo po dnevnem časopisu ljudje, ki hočejo izrabljati njegovo delo za reklamo sebi in čvekajo dostikrat o njem prav neokusno, sam ne mara nastopati javno. Z zvezkom »Projekt univerzitetne biblioteke ljubljanske«, za katerega je napisal uvod sam, je prvi javni literarni Plečnikov nastop in je dokaz da gre

za važno in perečo slovensko stvar
in za resno stvar splošne kulture.

Gre za to, da se ohranijo neprecenljivi knjižni zakladi slovenske književnosti in da se ustvari podlaga in sredstvo za znanstveno delo v središču slovenstva. Kajti brez urejene znanstvene knjižnice je znanstveno književno delo težko, če že ni nemogoče: prav tako je kakor če bi si moral rokodelce izposojati vsako orodje, ki je rabi pri delu, posamič pri sosedu namesto, da bi je imel v delavnici pri sebi. Vseučilišče, ki se naj razvije, mora imeti urejeno knjižnico, kakor mora imeti kemik laboratorij. Tisti »yeleumni« pri nas, ki jim je slovensko znanstveno delo in slovensko vseučilišče na poti, seveda ne pojmujejo važnosti vseučiliške knjižnice v Ljubljani, ki pa mora biti obenem tudi osrednja slovenska znanstvena knjižnica, v kateri morajo biti vse slovenske knjige zbrane, ne le zaradi nas samih, ampak zaradi znanosti sploh, da so na razpolago tudi tujim učnjakom, če raziskavajo slovenske stvari, kajti slovenstvo je del Evrope in zanima vsakega pravega Evropeca kot ustavni del, čeprav majhen, splošnega evropskega bitja.

Na Slovenskem so bile že v srednjem veku znamenite samostanske knjižnice, saj je slovenska zemlja staro kulturno torišče. Knjižnice bistriškega samostana, zatiškega samostana itd. so zna-

ne, iz njih so shranjeni nekateri ostanki sedaj v Ljubljani. Tudi po gradovih so bile v preteklosti pri nas znane knjižnice, ne le samo imenitna Valvazorjeva knjižnica na Vagenšperku; bila je tudi v Ljubljani bogata knjižnica grofov Aueršpergov v ljubljanskem »Knežjem dvorcu«, ki je bila ustanovljena okoli l. 1655. »Academia operosorum« je ustanovila l. 1701 ljubljansko semeniško knjižnico, ki še obstoji in ima današnji dan okoli 18.000 zvezkov. Leta 1774 je bila ustanovljena v Ljubljani sedanja držav. študijska knjižnica, ki je bila prenešana l. 1791 v prejšnje, po potresu podrti ljubljansko licejsko poslopje in od tod v II. državno gimnazijo, kjer se nahaja še sedaj.

V vsej Sloveniji ni nobene posebne stavbe za knjižnico in nobene bibliotečne stavbe, čeprav ima

Slovenija bogato književno posest.

Knjižni zakladi v Sloveniji, čeprav so med njimi prave redkosti,

niso shranjeni in niso dostopni
kakor bi morali biti in so

v nevarnosti, da se pokvari in uniči zlasti, če bi nastal kak požar. Zlasti velja to za našo največjo znanstveno knjižnico, sedanjo »državno študijsko biblioteko ljubljansko«, ki je slovenska osrednja znanstvena in slovenska vseučiliška knjižnica obenem. Znanstveno delo v ti knjižnici je sedaj zaradi pomanjkljivosti prostora skoraj nemogoče, pa tudi razširiti se ta biblioteka ne more, ker nima primernih prostorov. Državna študijska knjižnica v Ljubljani (prej licejska knjižnica) ima 175.000 zvezkov, okoli 600 inkunabul in okoli 600 dragocenih rokopisov. Mnogo izmed teh del je edinstvenih in ni drugod nobenega izvoda več. Knjižnica narašča hitro, l. 1918 je imela 40622 inventurnih števil, letos jih ima že 49804. Če bo

šlo tako naprej, se bo število inventurnih števil do l. 1950 podvojilo. Pomanjkanje shramb je pa že danes toliko, da so

izrabljeni že hodniki, stopnice in klet ter za nova dela ni več prostora. Popolnoma primanjkuje

ognjevarnih shramb za unika in rokopise in najdragocenejša dela so shranjena v lesenih shrambah, zavarovanih samo s pločevinastimi zastori, tako da bi vse zgorelo, če bi izbruhnil ogenj. Nastala bi slovenska in splošno kulturna katastrofa.

V bralni dvorani drž. štud. knjižnice ljubljanske je prostora

le za 18 oseb, dočim je bilo v bralni dvorani stare licijske knjižnice prostora za 60 oseb.

Ni mogoče sestaviti osrednjega kataloga vse znanstvene književnosti v Ljubljani, kar bi bil pogoj za delo naših znanstvenikov, ker za to primanjkuje prostora in strokovnih moči. V najkrajšem času bo postala knjižnica imobilna in knjig ne bo mogoče več izposojevati, ker bo manipulacija nemogoča. Ljubljana je pa danes vseučiliško mesto, kar leta 1907, ko je bila knjižnica nameščena v sedanje prostore, še ni bila. Kje naj se izobražuje akademska mladina? V Sloveniji je 61 znanstvenih knjižnic s 413.027 zvezki, 51 šolskih knjižnic s 198963 zvezki in 395 ljudskih in društvenih knjižnic s 353.377 zvezki; skupaj torej 507 javnih knjižnic s 965.367 zvezki. Ali vsa ta književna posest ne zasluži sama po sebi, da dobi tudi osrednjo znanstveno knjižnico?

V Zagrebu so postavili l. 1914 veliko, popolnoma sodobno, samostojno poslopje za vseučiliško knjižnico, ker je predvojna hrvaška deželna vlada spoznala nje važnost. V Beogradu so takoj po končani vojni začeli misliti na stavbo za univerzitetno knjižnico ter so jo hitro sezidali in l. 1926 odprli, čeprav imajo sicer staro, toda samostojno poslopje za Narodno knjižnico. Sezidali so seveda tudi veliko novo univerzitetno poslopje.

*

Prof. arh. Plečnik piše v uvodu zvezka »Projekt univerzitetne biblioteke ljubljanske«, da je napravil načrte za palačo nove ljublj. vseučiliške

Misli k 7—8. številu „Besede o sodobnih vprašanjih“

Prejeli smo pričujoči sestavek in ga priobčujemo kot poročilo o gibanju slovenske mladine, ne kot svoje lastno mnenje. Važna se nam zdi v tem poročilu ugotovitev, da je »vsa slovenska mladina danes sklenjena brez ozira na svetovni nazor«. Treba nam je danes resnosti in poglobljenega dela ter medsebojnih žrtv; povsod je treba iskati in poudarjati, kar nam je skupnega. Zidati moramo, ne podirati, če se hočemo ohraniti kot celota!

Uredništvo.

Na Slovenskem so skoro istočasno začele izhajati tri nove revije: »Beseda o sodobnih vprašanjih«, »Sodobnost« in »Književnost«. Gotovo so krive le izredne razmere, v katerih živimo, da so imena tako medla, neznatna in da ne nosijo podnaslovov. Tudi ta medlost je skupni znak, ki izdaja neko globoko skupnost, snujočo prav pri koreninah njihovega počela, ki pa je vse drugo kot medlo. Razrasle so se vsaka v svojo smer, določeno po izročilu in različnem poreklu mlade slovenske generacije, ki se je začela razodevati v teh treh revijah.

»Književnost« je bila takoj od vsega početka brezpogojno marksistična, udarna revija z nekaterimi ostroumnimi močmi. Smer revije je bila absolutno dana in jasna, njenim delavcem ni bilo treba mnogo razglabljati, dvomiti, kakor delavcem

pri ostalih dveh revijah, ki so z zavračanjem starega morali ustvarjati novo sami iz sebe. Začudilo je poznanje stvarine, ki je bila obravnavana v »Književnosti«, opazila se je šola, ki jo je nudil marksizem tem fantom, Brodarjeva razprava o narodnostnem vprašanju je bilo delo, katerega bo moral upoštevati vsakdo, kdor bo še razpravljati o tem vprašanju. »Sodobnost« je ohranila močno literarno tendenco kot dediščino »Ljub. Zvona«, »Beseda« pa je nastopila čisto brez izročila, nekak svobodni oder vseh onih, ki niso prisegali v katerikoli obliki na stari red, sirota brez idejnih, najbrž tudi brez tvarnih staršev, torej list, ki bi mu več literarni zdravnik po vsej pravici prisodil kratko, neškodljivo in nepomembno življenje.

Z vsako številko te revije pa postaja očitnejše, da je glasnik močnega življenja. Posebno številka 7.—8. je vplivala kot grom, ki napoveduje vihar, povzročen od elementarnih sil prebujajoče se slovenske mladine.

Skoraj bi se nam zdelo, da je pojav mlade generacije malo zapoznel, kajti v drugih deželah se je pojavila že mnogo prej z viharostjo, zanosom in požrtvovalnostjo, ki jo doprinaša le mladost.

Novo upanje se rodi človeku, svetel dan mu zasiju v dušo, ko v teh prikritih časih, zasliši jasno, odločno, nekompromisarsko besedo. Nimam namena govoriti o vseh člankih 7.—8. »Besede«,

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službe lista pri srečju, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

opozoriti pa hočem na dr. Pokornovo »Bojevanje z mlino na veter«. Dr. Pokorn je ostro osvetlil problematiko in voljo mladine, ki se je danes znašla v katol. taboru, nedvoumno in rezko je izpovedal veto in credo nove generacije

ki jo mora zahtevati za sebe vsaka nova politična generacija, ki ima voljo iz sebe ustvarjati, kajti za ustvarjanje je potreba najprej

S tem pa se bo v Sloveniji premostil globok prepad, podani bodo pogoji za slovensko enotnost,

V podkrepitev gornjih misli citiram nekoliko stavkov, ki bodo, četudi iztrgani iz celote, potrdili moje pričevanje. N. pr. »Ni hudo, če se danes Slovenci bolj kot kedaj prej bojujemo za svoj obstanek na vseh koncih, ampak grozna nesreča je v tem, ker se katol. mladina hoče pri Marksu nekaj gospodarstva ali recimo socializma naučiti. Zato smo se, namesto da bi delali, začeli pravdati o oslovski senci socializma.«

»Če hoče svobodomiselnost mladina slovensko misliti, se ji očitno klerikalnost, če hoče katol. mladina svojemu soc. prizadevanju dati realno podlago, je oklicana za brezversko. Ne moreš se gani, da se ne bi tvoji gib taksiral kot klerikalen ali kot brezverski.«

»Za ta sistem in za to konkretno formo gre, ker splošno človeško in krščansko načelo pravičnosti in ljubezni med dobro in slabo mislečimi ljudmi ni sporno.«

»K sreči pa so tisti časi, ko bi tako prizadevanje šlo v klasje, minuli. Vsa slovenska mladina je danes sklenjena brez ozira svetovni nazor... pa imamo trdno voljo enkrat za vselej opraviti s tradicionalnim bojevanjem z mlino na veter, T. F.

knjižnice, ki naj bi bila postavljena v Gosposki ulici v Ljubljani, tam, kjer je sedaj prazen prostor in kjer je stal po potresu podrti »Knežji dvorec« (v njem je bila od srede 17. stoletja knjižnica kneza Auersperga) — že po zimi l. 1930—1931. Bil mu je pri napravi načrtov desna roka njegov asistent arh. Janez Valentič, ki je eden najresnejših Plečnikovih učencev.

Plečnik omenja, da so bili načrti vloženi

že meseca junija 1931

pri ministrstvu v Belgradu.

Vsi stavbni stroški — stavbišče je dala ljublj. mestna občina zastonj — bi znesli

le samo 14.224.424-25 dinarjev.

Ker Slovenci plačujemo na leto javnih dajatev okoli 1 milijardo 300 milijonov dinarjev, bi stala palača za novo ljubljansko univerzitetno, oziroma osrednjo slovensko znanstveno knjižnico torej

le približno eno stotinko javnih dajatev,

ki jih plačujemo Slovenci vsako leto.

Ploskev, ki bi jo pokrivala nova palača, meri 2065-18 m², višina stavbe bi bila od tal kleti do žleba 21-70 m. Glavna bralna dvorana (bila bi to ena največjih, če ne sploh največja dvorana v Ljubljani) meri 380-50 m², bralna dvorana za profesorje 96-88 m², razstavna dvorana 122-71 m², ljudska bralna dvorana za časopise v priliki 110-25 m², prostori za institut z umetnostno zgodovino 352-02 m² (palača bi razbremenila torej tudi vseučilišče samo), predavalnica pod glavno bralno dvorano 167-50 m², skladišča za knjige same (brez hodnikov) bi imela prostora za 235-700 knjig. Ti oddelki so čisto po svoje zamišljeni in bili bi razvrščeni v zgornjih nadstropjih štirinadstropne stavbe. Bili bi visoki le po 2-50 m in bi imeli oblike ozkih celic, ki bi bile med seboj predeljene s tankimi betonskimi stenami. Ta sestav — pravi Plečnik, sklievajoč se na načrt svojega učitelja prof. Otona Wagnerja za novo knjižnico dunajskega vseučilišča — da daje edino popolno varnost pred požarom, onemogočuje prenašanje prahu pri čiščenju in se da vsaka knjiga doseči

z roko. Plečnikov načrt je popolnoma moderen ter polaga važnost predvsem na praktično stran in je temeljito premišljen, tako da bi bila palača ljublj. vseučiliška knjižnica eno izmed najbolj praktičnih biblioteknih poslopij veliko stotin kilometrov okoli Ljubljane. Plečnik se je ravnal po sodobnih načelih za zidanje knjižnic, katera načela zahtevajo predvsem varnost pred ognjem, zadostno razsvetljavo, udobnost in pa da je mogoče prostore za knjige razširiti. Vse to je dosegel in se dajo skladišča za knjige razširiti še znatno, če se bi opustili prostori za vseuč. seminarje, stanovanja itd. Na reprezentativnost palače očito zaradi stroškov ni polagal tolike važnosti. Kakor so pa pročelja preprosta in skoro brez okrasov — glavno pročelje z vhomom je obrnjeno v Knežjo ulico — pa presenečati stranski pročelji v Gosposko in Vegovo ulico na koncih z velikanskima oknomi, ki merita po 9-50 m v višino in 7-25 m v širino. Ti okni gresta od glavne bralne dvorane v l. nadstropju do stropa skozi dve oziroma tri nadstropji na pročeljih. Fasade bi bile lahko bogatejše, če bi bila sredstva za to. Vendar pa ni zunanost nove ljublj. vseuč. knjižnice moderna v tistem mazaškem smislu, kot jih delajo dandanes nekateri »arhitekti«, ki o bistvu arhitekture, ki ima dati stavbi umetnostno prikupnost, še pojma nimajo, in ne vedo, da sta inženirska sestava stavbe in ravnilo nekaj naravnost nasprotnega umetnostnemu izrazu in oblikovnemu občutju. Čeprav je Plečnikov načrt za ljublj. vseuč. knjižnico izmed vseh dosedanjih njegovih del najbolj »stvarjen« in mu je glavno porabnost in koristnost stavbe, vplivajo vendar fasade tudi dekorativno z razdelitvijo in velikostjo oken, tako da bi se nova palača vjemala z okolico, ker diha iz njene zunanosti, kakor je na zunaj preprosta, kot je bila preprosta in monumentalna tudi fasada podrtga »Knežjega dvorca«, duh našega stavbarstva iz predbaročnega časa, oziroma zgodnjega baroka, če si mislimo le ogrodje brez okrasov. Plečnikov načrt za palačo ljublj. vseuč. knjižnice je sam po sebi

zelo važen izraz slovenskega stavbarstva in slovenstva samega

in bi ostal viden in važen, če bi bil izvršen, dolgi vrsti naših prihodnjih rodov.

Trst

Ko so nedolgo pred vojno prašali Tržačana-neodrešenca, če je kaj pomislil na posledice, ki bi jih imela »odrešitev« Trsta za njegovo gospodarsko življenje, se je odrezal na kratko: »Dopo crepiamo tutti di fame« (Potem poginemo vsi od lakote).

Ni dvoma, da je vsaj na tistem večina Tržačanov bila teh misli, in da misli tako tudi — še danes. To se pravi, morebiti misli tako danes bolj, ko kedaj prej iz preprostega razloga, ker ima dovolj časa, da razmislija in primerja.

Res je, tudi druga trgovinska pristanišča hirajo in ponekod malone počivajo. Vsaka gospodarska sfiska zadene najprej trgovino in jo zadene tudi najbolj v živo. In velika pristanišča so nekakšen živec gospodarskega življenja narodov. Brž ko ga izpodrežeš, hira in hromi celo telo, ki mu je posredoval življenje. Ali vendar je velik razloček med Trstom in drugimi trgovskimi pristani. Med tem, ko čutijo stisko druga mesta, kakor Hamburg, šele nekaj let sem, odkar je pač gospodarstvo zastalo, traja stiska Trsta zdržema od 1918. leta. Bili so pač gospodarski vbrizgi, ki je z njimi skušala poživeti Italija svoje »osvojen« mesto. Pa kljub velikanskim denarnim žrtvam niso mogli dati Trstu tega, kar mu je neogibno: poljoc promet z zaledjem. Tako so tisti vbrizgi komaj zadostovali, da se je bolniku za hip pojavila rdečica na obrazu. Ko je telo posrkalo vbrizgano tvar, je bilo slabše, ko kedaj prej. Še takšne denarne žrtve ne morejo poživiti gospodarstva, ki mu je bila odmaknjena podstava.

Italija je danes fašistična. To se pravi, da je zatrla sleherna svobodna beseda. To se pravi, da resničnega življenja in mišljenja ljudstva ni mogoče doznati, kakor pri svobodnih narodih: iz izjav časopisja, svobodnih ljudskih zastopnikov, združb, organizacij. Resnico je mogoče k večjemu povzeti iz »podzemeljske« širčih se vesti, iz stvarnih primerjalnih študij, in pa zlasti iz ukrepov prizadetih vlad, ki kažejo v svojih smernicah in po ovinkih svojo veliko zadrego.

Gotovo je bral vsak, ki je hotel, vsaj sto najrazličnejših uradnih italijanskih načrtov, kako »korenito, izrečno in dokončno« pomagati Trstu. Uspeh je bil tak, da je ostala samo stiska dokončna. Tržačani že sami obupujejo nad svojim mestom. Nekatere industrije so se že izselile, še več jih je, ki bi to rade storile. Toda kam naj se človek seli danes, pri vseskozi z zidovi carin in preselitvenih predpisov obdanim svetom. Tako ne kaže tistim podjetnikom drugega, ko da hirajo s hirajočim mestom vred.

Vendar je treba priznati italijanski vladi, da se resno trudi, če že ne za dvig, pa vsaj za obstanek propadajočega mesta. Nobenega diploma-

tičnega in političnega koraka ne opusti, ki bi samo utegnil poživiti tržaški promet. V ta namen se niti ne pomišlja, žrtvovati pravkar v fašistični misli »utrjeno prijateljstvo« z Nemčijo.

Dne 22. julija t. l. je objavil uradni avstrijski list »Wiener Zeitung« poročilo o načrtu avstrijskega trgovinskega ministrstva, naj bi se znižala carina za deset odstotkov za tiste pošiljatve kave in čaja, ki bi se uvažale v Avstrijo čez Trst. Trgovinsko ministrstvo upa pri tem, da bo izravnalo zmanjšani dohodek pri carini z večjim dohodkom pri železniški tovarnici.

Precej očiten je namen tega načrta. Po vojni je bolj in bolj pridobival Hamburg na veljavi kot avstrijsko trgovinsko pristanišče. Pred vsem že zaradi tega, ker je bil prevoz po vodi — Ren—Donava — cenejši. Pospeševanje Hamburga je bilo čisto v duhu Velike Nemčije, za katere del je štela Avstrijo tudi večina avstrijskih meščanskih in socialističnih politikov. Pa ne samo prehodna, tudi notranja trgovina med obema nemškima državama se je živalno razvijala, čeprav zvečine le bolj v korist Nemčije. Skratka, vezi med Avstrijo in Nemčijo so se jačale in množile, in zgolj še vprašanje časa je bilo, kedaj se zlijeta obe državi gospodarsko v eno telo. Da bi sledilo gospodarskemu zlitju tudi politično, o tem more najmanj dvomiti tisti, ki je opazoval, da sta se prav politično obe državi zlasti v zadnjih letih hitro bližali.

Narodno-socialistična nemška vlada pa je stvar na mah zaobrnila. Čez noč sta si bili Avstrija in Nemčija v laseh, in politični ter diplomatični spori med njima so postali tako ostri, da bi drugod in ob drugih razmerah morali dovesti do vojne. Ko pa je hotela Nemčija ukloniti Avstrijo z gospodarskimi, potovalnimi in podobnimi sitnobami, se je začela ta prav odločno braniti. Ne more biti dvoma, da je tudi ta najnovejši »tržaški načrt« med drugim in morda celo v prvi vrsti obrambno sredstvo.

Pa prav tako je gotovo, da ni samo to. Kajti očito je, da je vprav sedanja avstrijska vlada trdno odločena, zaobrnila svojo politiko proč od Nemčije in v smer staroavstrijskega izročila. Z njeno pomočjo nastajajo naprave, društva, uradi, ki naj bude avstrijsko domoljubje, v vojski so zdajci odpravili nemške uniforme in jih nadomestili s cesarskimi stare Avstrije, v zunanji politiki gre prav tako isto pot, ki jo je hodila cesarska Avstrija, preden je podlegla nemškemu vodstvu: išče stikov in opore mimo in proti Berlinu.

V tem svojem boju ima za seboj skoraj vso Evropo, ki so jo odbili načini in udejstvovanje fašistične Nemčije. Angleži menda prav toplo podpirajo tržaški načrt. Francijo je komaj vredno omeniti: seveda bo za vsaktero udejstvovanje pro-

ti nemškemu imperializmu. Da pa je zlasti Italija zanj, da ga je podpirala javno in z diplomatičnim prišepetavanjem od vsega začetka, izhaja iz velikega dobička, ki ga bo imela neposredno in posredno pri celi stvari.

Seveda — mednarodna trgovina je v veliki meri stvar zaupanja, in fašistične praklike niso bile še nikjer sposobne, da ožive vero v zanesljivost in trajnost obvez in pogodb, brez česar ne more biti trgovine. Dunajski listi govore že o svobodnem tržaškem pristanu. Gotovo, če naj ves načrt ne pade v vodo, do tega mora priti in sicer takoj od vsega začetka. Toda to še ne bo dovolj. Kaj drugega je svoboden pristan, ki je namenjen enemu carinskemu ozemlju, kakor je bila to Avstro-Ogrska in kaj drugega je spet svoboden pristan, ki je namenjen več carinskim ozemljem, kar bi naj postal sedanji italijanski Trst. Kajti mahoma bi se pokazalo, da zgolj svobodno pristanišče ne bi bilo kos tolikemu trenju, da zahteva stek tolikih različnih gospodarskih koristi večje svobode — svobode, ki jo more nuditi le bolj ali manj neodvisno, nevtralizirano mesto.

In od tega, kedaj bo Italija to sprevidela in se po tem ravnala — morda pod bolj ali manj rahlim pritiskom svojih zahodnih sosedov — od tega bo zavisela bodočnost Trsta in precej tudi — naša lastna bodočnost.

Ali se morebiti vendar dani?

Letos sta se vršili dve stanovski zborovanji, ki sta se odlikovali od dosedanjih po bolj ali manj jasni ločitvi duhov.

Najprej so zborovali srednješolski učitelji, ki so se morali odločiti za ali proti »nacionalni« vzgoji, kakršno jim je priporočal gospod profesor Marinko. Že to dejstvo, da so pristopili k profesorskemu društvu učitelji mestne ženske realne gimnazije v Ljubljani, ki doslej v tem številu niso bili zraven, in pa obvezna udeležba članstva, sta dajala zborovanju zunanjo podobo potrebe, ki je bila izven vzgoje.

dokazuje dejstvo, da državni kongres srednješolskih učiteljev, ki se je letos vršil v Zagrebu, ni razpravjal o tem, da bi ljubljanska sekcija izvolila poseben odsek, ki naj bi bil pripravljen snov za državni kongres v tem vprašanju. Zopet je bil Slovenec bolj papeški kakor papež sam.

Pred kratkim so zborovali osnovnošolski učitelji. O tem je bil govor v zadnjem listu. Odgrnila se je zavesa, ki je doslej zakrivala »nacionalizem« slovenskega učiteljstva. Človek bi mislil, da bi bilo pravilno, ako bi si naše učiteljstvo, ki je bilo svoj čas po večini »narodno-napredno«, v izpremenjenih razmerah označilo stališče takole: jezikovno-kulturno smo slovenski narodnjaki, a politično smo jugoslovanski nacionalisti, ker pripadamo jugoslovanskemu narodu, ki združuje Slovence, Hrvate in Srbe v skupni državni Jugoslaviji.

Ne, zgodilo se je nasprotno. Predsednik celotne učiteljske organizacije gospod Rašić je slovesno izjavil, da je naloga organizacije postopno oblikovanje enotnega književnega jezika.

Res je: gospod Rašić je v »Slovenec« pojasnil, da je mislil na hrvaško-srbski jezik. Jemljemo na znanje; toda vprašamo: Ali bi bili dobili to pojasnilo, ako bi ga ne bil izzval »Slovenec«? Zakaj po naših informacijah je bilo vprašanje na dnevnem redu že na seji prejšnji dan; torej ni moglo priti takó nepričakovano, da bi se bilo gosp. predsedniku zreklo, tem manj, ker ni prosto govoril.

Izključena mora biti vsaka dvomnost. Od slovenskega učiteljstva pričakujemo, da stori svojo dolžnost in izsili jasno stališče. Dogodki na učiteljskem zborovanju so sploh dokazali, da nekaj ni v redu. Vemo, s kakšnimi težavami se mora danes bojevati vsakdo, ki mu je načelnost prvi pogoj zdrave javosti;

A-a.

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino in delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Predsednik Jugoslovanskega učiteljskega združenja, Damjan Rašić, je na nedavnem kongresu združenja v Ljubljani govoril tudi o tem, da je treba delati za »postopno izgraditev enotnega književnega jezika«. To smo zapisali tudi v zadnji številki našega lista. Po napadu v nekaterih listih pa je Damjan Rašić objavil izjavo, da je mislil s temi besedami samo izgraditev enotnega književnega jezika Srbov in Hrvatov, in da pri tem ni mislil Slovencev in njih jezika. Dobro bi bilo, če bi bil svoji izjavi dodal še prošnjo, naj mu to tudi verjamemo.

— Ko je pred nekaj meseci imela Narodno strokovna zveza (nekdanji »narodni socialisti«) nekakšen jubilej s proslavo, je na to proslavo pripeljal njih zaupnik Bolha iz Nemčije nekaj naših izseljencev. V izjavah za »Slovenski Narod« je Bolha dejal, da so slovenski izseljenci v Nemčiji srečni, da je prišel Hitler na oblast, češ, da je zdaj mnogo bolje. Zdaj pa slovenske delavce v nemških tovarnah in rudnikih odpuščajo, pa čeprav so nekateri delali tamkaj že nad 20 let. Čez mejo domov se je vrnilo že mnogo teh družin; vračajo se v domovino in pomanjkanje. Ti gotovo ne kličejo »Heil Hitler!«.

— Po belgrajski »Politiki«: V Vranju se je vršila sodna razprava proti bivšemu orožniškemu kaplarju Nikolaju Končarju, ki je bil obtožen umora. Obtožnica trdi, da je Končar obesil Stanka Stošića, ki je bil osumljen nekega umora. Končar ga je obesil v zaporu ter ga pri tem z gorečimi vžgalicami žgal po telesu in obrazu, da bi mu izsilil priznanje. Sodišče se je prepričalo, da Končar Stošića ni obesil, pač pa ga je mučil na tako strašne načine, da se je tako obesil iz strahu pred nadaljnjim takim postopanjem. Končar je bil obsojen na 6 let robije, izgubo častnih pravic za zmerom in na plačilo kazenskih stroškov (okrog 20.000 Din). Obsojeni Končar se je proti obsodbi pritožil.

— Velika Kaniža je mesto, ker so si nekdanji vaščani pač zaželeli, da bi bil njih rodni kraj mesto. In jim je bilo ugodeno. Pred kratkim pa so meščani zaprosili vladu, naj jim prekrsti Kanižo spet v preprosto vas. S tem bi se radi ognili velikim davkom, ki jih morajo plačevati prebivalci kot meščani. Tudi neko drugo mesto v Bosni, kjer je bil nekoč sedež lesne industrije, je zaprosilo vladu, naj ga spremeni v vas. Lesna industrija je propadla, lesni delavci, ki so se bili nekoč priselili v kraj v tisočih, so se po večini že preselili drugam za kruhom. In da bi meščani plačevali manjše davke, si želijo, da bi postali spet vaščani. Nasprotno pa je trg Čakovec zaprosil pred kratkim, naj ga spremenijo v mesto.

— Hitler in Dollfuss morata tako naglo politično živeti, da se prevažata iz kraja v kraj, iz pokrajine v pokrajino in iz države v državo kar z letalom. Tako se ju je prijel vzdevek »leteča državnik«. Ni dvoma: kdor leta, mora tudi zleteti, da pride tja, kamor ga vodi pot.

— Nacionalistični patos: »Mi, mi Nemci ustvarjamo dobo, novo dobo, novo nemško dobo. In v tej novi nemški dobi ne bo več delodajalcev, naših nemških delodajalcev, ne bo več delavcev, naših delavcev, nemških delavcev, ne bo več podjetnikov, nemških podjetnikov, ampak samo delovni ljudje, nemški delovni ljudje, ljudje dela, nemški ljudje nemškega dela. To je naš novi socialni pojem, novi nemški socialni pojem, ki ga bomo z vsemi sredstvi, z vsemi čistimi nemškimi sredstvi skušali oživiti. Ker pa ne moremo vreči vseh ljudi, vseh nemških ljudi v en lonec, v en naš lonec, v en nemški lonec... bomo zatrti slehernega, ki bi hotel danes organizirati delodajalce, nemške delodajalce posebej in delavce, nemške delavce posebej. Kdor bi to hotel, ta je sovražnik domovine, naš nemški sovražnik naše nemške domovine, tega je treba pobiti na tla, na naša nemška tla ter mu odrobiti glavo, njegovo nemško glavo z našo sekiro, z našo nemško sekiro. Kajti nam ni vseeno, ali pobijemo naše nemške sovražnike naše nemške domovine s francosko giljotino, pokazati moramo svoje germanstvo ter jim glave odsekati z nemško sekiro, pa čeprav je nemškim justifikirancem vseeno, kako jim odsekamo njih nemške glave. Na nas je, da ostanemo zvesti svojim običajem, svojim nemškim običajem. Le tako se bo nemški človek spenjal kvišku na krilih kreposti svoje duše. Gre za našo čast! Za našo nemško čast!« (Po govorih raznih hitlerjanskih voditeljev, prelito natanko v njih patetični stil.)

Trpinčenje zverjadi — v lovske namene

Naj kar takoj od začetka povemo, da ne samo, da lova in lovsstva ne zametujemo, ampak da mu priznavamo njegovo bitno upravičenost v človeški družbi. Kljub temu, da ne gledamo na človeka in njegovo udejstvovanje antropocentrično, mu priznavamo pravico, da sega v življenje živali vsaj s tisto silo in pravico, s katero si živali — same

urejajo medsebojno življenje in bitje. In da nimamo nobenega zmisla za rahločutnost in usmiljenost tistih ljudi, ki javkajo nad »krutostjo« lovcov, ki je ubil »nedolžnega srnjaka«, pa si pri tem privoščajo zrezek od še bolj »nedolžnega« telička. Zakaj če že naj uporabljamo pojme človeške npravnosti na živali — če nima tisti »nedolžni« srnjak na vesti življenja kaknega mladiča, dobre volje, pripraviti ga ob življenje, mu gotovo ni manjkalo.

Rekli smo, da priznavamo loveu pravico, da posega v življenje živali s tisto pravico, s katero posegajo živali same v medsebojno življenje v boju za obstanek. Toda prav nič več mu ne priznavamo, in tako »več« je vsaktero nepotrebnost trpinčenje živali. To načelo je tako splošno priznано med vsemi pravimi lovci, da po pravici, če že ne pravno, pa vsaj npravno, izključujejo iz svoje srede vsakogar, ki greši zoper njega. Zato tudi noben pravi lovec ne bo streljal, če ne bo svojega cilja ne samo razločno videl, ampak tudi natančno vedel, da bo takoj smrtonosen njegov strel, to se pravi, da bo ubil žival na mestu. Zato bo tudi vsakega pravega lovca bolelo srce, če bo po nesreči ali nerodnosti žival samo ranil in jo moral pustiti, da se ure in dneve muči, preden pogine kje v gošči...

Ali zahteva vsega kulturnega človeštva je, da ne sme nihče trpinčiti živali. Vivisekcija, poreče kdo? Res je mogoče nekako opravičiti vivisekcijo, poskuse s telesni živih živali v znanstvene namene, zlasti zaradi ugotovitve in pridobitve zdravstvenih dognanj in sredstev. Toda zakonodavstvo vseh kulturnih držav omejuje vivisekcijo na najbolj nujne in neogibne primere in zahteva pri tem strogo nadzorstvo in tehnično spretne roke.

Že enkrat smo morali grajati hudodelsko brezobzirnost nekaterih lovev, ki zahteva leto za letom po več človeških žrtev — za uboge trapljene živali se pač nihče ne meni. Pa se menda take graje ne upoštevajo preveč. Kajti zadnji »Slovenski lovec« poroča z očitnim ponosom na lastno naprednost, da je priredil »Kljub ljubiteljev jamarjev« v Ljubljani »v nalašč za to napravljenih umetnih rovi in v ograjenem prostoru tekmo na lisice in jazbece«.

To se pravi čisto na kratko in po domače povedano: da preskusijo loveci svoje pse in da se hkratu tudi sami vadijo v lovu, so naložili mladim lisic in jazbecem, izkopali jim rove, ograjili prostor (kajti sicer bi ujete živali utegnile pobegniti), potem pa spustili pse nanje.

Ali so ti loveci kaj pomislili, kakšen strah trpi uboga izval, brez ozira na telesne bolečine, ko jo love, vlačijo iz rova in nazadnje spet spuste, da jo psi begajo in grizejo? Seveda, če je ostala žival samo ranjena, ker je preneroden pes ni zgrizel do smrti, potem je lovec celo tako dober, da jo nimaže s kako pekočo tvarino, ki naj rane čim prej zaceli, da je žival kmalu spet sposobna — za novo vivisekcijo!

Zakaj nič drugega ne pomenijo taki poskusi, kakor vivisekcijo, in sicer vivisekcijo vse hujske in za žival bolj mučne vrste, kakor je vivisekcija po znanstvenih metodah in za zdravje bolnih ljudi. In ta vivisekcija naj se vrši zgolj zato, da se preizkusi — sposobnost in spretnost psov za jamarjenje!

Čudimo se le uredništvu »Loveca«, ki ima sicer vedno polna usta sočutja do zverjadi, da prinaša taka poročila, ki morajo izzveneti v neizkušnih glavah v nekaj slavonspev takemu trpinčenju živali. Ali je tudi res tak lovec kaj boljši od zankarja ali tudi od zastrupeljavca? Puške ne rabi ne eden ne drugi; pes, ki naj bo loveu samo pomočnik, opravi vse delo, in za žival je bolj usmiljen in torej tudi bolj priporočljiv zankarjev način.

Tudi morebitni ugovor, da je tako lovljenje drugod »moderno«, nas ne prepričuje. Saj ni, da bi morali posnemati vsako barbarstvo, o katerem kaj slišimo. Opozarjamo vse, ki se jih tiče, opozarjamo zlasti društvo za varstvo živali, da nastopijo proti temu in vsakteremu mučenju živali zgolj zaradi »viteškega načina lova«, kakor imenuje »Slov. lovec« to vivisekcijo.

Demokracija se spreminja

V praški soc.-dem. reviji »Dělnická Osvěta« je objavil njen urednik V. Běhounek članek pod gornjim naslovom, ki ga je Cv. K. v izvlečku objavil v »Del. politiki«, odkoder ga zaradi zanimivosti ponatiskujemo. Članek pravi:

Naravnost obžudovanja vredno je, kako hitro zmore kaka misel izpremeniti svoj obseg, da končno iz njene odločne in določne vsebine ne ostane nič drugega kakor golo ime. Na nas je, da se z napačnim imenom ne krijejo nasprotna dejanja. Danes že lahko konstatiramo, da je bila svetovna revolucija v l. 1918 zlorabljena. Prva zahteva 14 Wilsonovih točk iz leta 1918 je bila odstranitev tajne diplomacije iz mirovne konference. Praksa mirovne konference je pa bila naravnost zasmeh Wilsonovih revolucijskih zahtev in posledica tega sta njegov razočarani odhod z mirovne konference in nepriznanje njegovega programa. Njegova osebna tragedija je tragedija demokra-

cije, formalne in politične demokracije, ki je proglasila svojo vladu. Danes smo do ušes že v tajni diplomaciji, narodi si želijo miru, ampak državniiki, gnani po kapitalističnih silah vseh dežel, držijo narode v šahu, v vojni napetosti, obenem pa držijo svoj smodnik na suhem, s svojimi grožnjami in izjavami pa hujskajo ljudi k fanatizmu, ki ga ob izbruhu ne bodo mogli zadržati. Zadoščala bo samo iskra, samo slučajni krvavi incident kakor v letu 1914, pa bo prešlo vse od besed v dejanja. Pa saj »smo pripravljeni«, govore tudi mirovni ministri. Kar se je pred nekaj leti zdelo kot nekaj neverjetnega, se smatra danes že skoro kot samobesni umevno. Danes že razpravljamo o varnostnem kritju proti letalskim in plinskim napadom, jutri bomo kupovali že »ljudske maske«, pojutrišnjem bomo delali že generalno skušnjo za skrivanje in tako gre vsa zadeva lahko dalje. Saj vendar izdelava vojnega materiala ne pojde kar tako na prazno in samo za skladišča. Ta se bodo kmalu napolnila — a kje bodo pa potem dobički izdelovalcev takega blaga?

Pa tudi naša (t. j. češkoslovaška) demokracija, na videz samo malo okrnjena, se že leta sem — včasih manj, včasih bolj vidno — izpreminja. Ponašljajoči se streli v delavske demonstrante za ljudske pravice so menda dovolj jasen izraz najkrutejšega protidemokratskega režima. Pooblaštilni zakon, proti kateremu smo se že zadnjič odločneje izjavili, ruši najosnovnejša načela vsake, tudi samo gole formalne demokracije. Danes se demokracija ne trudi več prepričevati in demokratično razpravljati in iskati podpore med vedno širšimi in širšimi sloji prebivalstva, demokracija danes prepoveduje, konfiscira, grozi in omejuje. O washingtonski deklaraciji se pri nas že sploh nič več ne govori. Ali so to ljudje sploh opazili? In zdaj smo dobili iz Masarykovih ust, tega plemenitega ideologa in bojvnika za demokracijo, izjavo (interview z urednikom L'Intransigenta), da je treba »tudi Hitlerja in Mussolinija smatrati kot izraz demokracije, ker sta prišla na diktature po volji večine ljudstva«. — Predsednik je seveda to rekel z omejitvijo, da to ni njegova demokracija, toda kako se more vzporejati demokracija z najkrutejšimi režimi, kjer je bila večina prisiljena a k soglašanju? V tej situaciji, ko se tako izpreminjajo vsebine vznešenih gesel, moramo biti čvrsti na straži, da bi socializem ohranil svojo čistost in razredno stališče in da ne bo pripravljen, dogovarjati in pogajati se z režimi, ki pripravljajo somrak svobode.

Vseučiliški profesorji — korakajo v paradi

V berlinskem Grunewaldu so priredili »izenačenja« in »očiščenja« vseučiliški profesorji skupno s študenti paradni marš v uniformah s polnim pratežem.

V stari Avstriji smo poznali precej kaprolov, ki pa gotovo tudi pri nas še niso izumrli, in ki bi jim bil tak prizor za njihov strokovnjaški pogled nad vse všeč.

Prej nemškutarji, zdaj jugosloveni

»Jutro« se spominja v nekem podlistku ptujskih dogodkov l. 1908 in pristavlja h koncu:

»... neki drugi Slovence se je pozneje osebno udeležil javne prireditve zloglasne »Südmarke«, ki je glavni krivec renegatstva in tudi sramotnih dogodkov v Ptuj; ta Slovenec je med svetovno vojno napisal pamflet proti Slovanom, ko so stali v krvavi borbi proti nemštvu. Danes nosi jugoslovensko odlikovanje, kar se ne da z lepa spraviti v sklad s spomini na ptujske dogodke.«

Pa se je zdelo le preneumno nekemu bralcu »Slovenskega Naroda«, ki bržkone trdno verjame v idealno prepričanje jugoslovenov sploh in »Jutra« posebej. In pol radovedno, pol ogorčeno izprašuje:

»Ob 25letnici sramotnih ptujskih dogodkov prinaša vse naše časopise spomine očitvecev. V teh poročilih so namigavani brez imen, včasih pa je tudi katero ime brez nadaljnje ugotovitve. Zaradi takih nejasnosti se šušljajo neverjetne stvari, in se vlačijo med sokrivce najbrž popolnoma nedolžni ljudje. Naša javnost ima pravico do popolne jasnosti. Kdo in kje je danes dotični Vedernjak? Kdo je tisti, ki je bil med napadalci, a je danes pri nas visoko odlikovan? Na dan pa tudi z imeni še živčih Ptujčanov, ki so aktivno nastopali proti Slovincem!«

Pa ne zveš nič prijatelj, če še tako sprašuješ!

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno poudarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zankati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(52. nadaljevanje.)

Prepovedana lista.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in širiti v naši državi sledeča lista:

- 1.) »Sloga radnika i seljaka«, ki izhaja v Bruslju v Belgiji.
- 2.) »Hrvatski put«, ki izhaja v Baslu v Švici.

Prepovedana stranka.

Minister za notranje stvari je v soglasju z ministrskim svetom prepovedal ustanovitev Jugoslovanske narodne radikalne stranke. Stranko so priglasili bivši srbski radikali dr. Slavko Miletić, minister v pokoju, Ranko Trifunović, državni podtajnik v pokoju in inženir Miloš Bobić. Kakor je bilo pričakovati, je vlada prepovedala stranko zategadelj, ker je bilo očitno, da je ustanovljena kot naslednica nekdanje narodno radikalne stranke.

Razpuščena društva.

Uradni list od 26. avgusta t. l. prinaša seznam tistih 48 društev, ki so bila včlanjena v Prosvetnih zvezah v Ljubljani in Mariboru ter jih je banska uprava z odlokom od 17. februarja t. l. razpustila.

Bivši minister Mirko Neudorfer ubit.

Dne 24. avgusta popoldne je bil ubit na svojem posestvu pri Zlataru v Hrvaškem Zagorju poslanec in bivši minister Živkovićeve vlade Mirko Neudorfer. Neznani atentator je prišel k njemu s pretvezo, da ga prosi za službo. Ko je Neudorfer zahteval od njega legitimacijo, je ta namestu listin potegnil iz žepa revolver ter trikrat ustrelil v Neudorferja, ki se je zgrudil na zemljo ter obležal mrtev. Atentator je zbežal v bližnji gozd. Notranje ministrstvo je razpisalo 10.000 Din nagrade za tistega, ki izsledí atentatorja. Dosedanje zasledovanje je ostalo brez uspeha, listi sploh ne poročajo več o tem. Mirko Neudorfer je bil od leta 1920 do 1929 radičevski poslanec, po 6. jan. 1929 se je radičevcem izneveril ter postal 1. 1930 minister (do 1932). Zdaj je bil skupščinski poslanec. Policija še ni mogla ugotoviti, s katere strani je bil atentat naročen.

Ne teror, marveč usoda.

Preteklo nedeljo je Hitler govoril na zborovanju v Bingenu ob posaarski meji ter dejal med drugim: »Po svetu govorijo o terorju v Nemčiji. To ni teror, to je usoda!«

Poveljnik nemške vojske v bitki pri Tannenbergu, sedanjí predsednik republike, Hindenburg, je na nedeljski proslavi obletnice bitke pri Tannenbergu dejal med drugim: »V udanosti, ljubezni in zvestobi se spominjam svojega vzvišenega cesarja, ki me je postavil za poveljnika te bitke.« Hindenburg je pač prvi nemški republikanec, zato je ta poklon monarhu razumljiv.

300 detektivov.

Mesto Gorica, za polovico manjša od Ljubljane, ima letos menda nad 300 detektivov.

V fašistični državi, kakor je Italija, pa seveda tudi v vsaki drugi fašistični deželi, je toliko število detektivov tudi potrebno.

Ne fašizem — demokracija!

Na pariški socialistični konferenci je rekel s. Vandervelde:

Sodrugí, prva načelna jasnost, ki si jo moramo ustvariti sami med seboj, je, da je fašistični krivi nauk, verovati, da mora fašizem brezpogojno zajeti vse dežele...

Zato moramo s te konference oznaniti vsem delavcem predvsem: Nauk, da je demokracija odrekla odklanjamo kar vnaprej, ker je zmoten... Demokracija je edina pot, po kateri delavski razred lahko hodi! »Del. Politika.«

Mar ljubi Francijo? O, seveda, ljubi jo! Toda celo tako bister človek, kakor Stendhal, se moti, ko misli, da jo ljubi kakor domovino. Tudi sam se moti v tem: »Prisegam, vse kar delam, delam zgolj za Francijo.«¹⁹ — »V sreči, v nesreči, na bojiščih, v državnem svetu, na prestolu, v pregnanstvu je bila Francija stalni predmet vseh mojih misli in dejanj.«²⁰ — »Vse za francoski narod«, odreja sinu. Toda ali mu je sam dal vse?

Kaj je »domovina«? Rodna zemlja, ločena od tujih dežel po mejah. Ali ves namen Napoleonovih vojn je, brezkončno raztegniti in nazadnje izbrisati meje Francije. »Ko bo Francija Evropa, ne bo več Francije«, ga svare.²¹ Pa prav to hoče: Francije ne bo, — svet bo.

»Kakšne čudovite čete!« se navdušuje pruski maršal Möllendorf 1. 1807 pri paradi francoske vojske v pravkar osvojenem Berlinu. — »Da, čudovite«, je odvrnil Napoleon, »če bi bilo le mogoče narediti tako, da bi pozabile na svojo domovino.«²²

»Naravo francoske vojske je tako zelo pokvaril, da je zgubila vso narodno zavest«, se spominja vrstnica. »Mali korporal« je za svoje vojščake več, ko Francija: kjer je on, tam je tudi domovina. Napoleonova vojska je prav tako kakor on sam svetovno bitje.

Sicer se pa vedno ne moti glede svoje ljubezni do domovine. »Samo eno strast, eno ljubico imam — Francijo: z njo spim (je couche avec elle). Nikoli me ni izdala; zame trati svojo kri in svoje zlato.«²⁴ Ljudje ne govore tako o domovini: ta jim je mati, a ne ljubica; ne žrtvuje se domovina ljudem, ampak ti njej.

V najboljšem primeru mu je Francija ljubica, a v najslabšem bojni konj, tista čudežna kobila, o kateri govori pesnik. Besni jezdec jo je gnal do smrti.

Mourante, elle tomba sur un lit de mitraille
Et du coup te cassa les reins.
Padla umiraje na ležišče je karteče
in zlomila tebi vrat je pod seboj.²⁵

Kar pa je najbolj čudno: če bi bili vprašali umirajočo Francijo, je li hoče, da ne bi imela Napoleona, svojega besnega jezdec, bi morebiti odgovorila: »Ne, tega ne bi hotela!« In v tem je veličina Francije.

Ni Korzičan, ni Italijan, ni Francoz, a morebiti tudi Evropec ni.

Evropa je zanj samo pot v Azijo. »Stara štacuna, jama za krte je ta vaša Evropa! Velike države nastajajo in veliki prevrati se vrše zgolj na Vzhodu, kjer živi šest sto milijonov ljudi.«²⁶

Težnja proti Vzhodu hodi skozi vse njegovo življenje.

Mladí general Bonaparte leži v Egiptu pred sirijsko vojno cele ure na tleh pred velikanskimi razgrnjenimi zemljevidi in sanjari o pohodu čez Mezopotamijo v Indijo, po sledovih Aleksandra Velikega.²⁷ Če bi se bil spolnil njegov sen, bi bil čez pet in štirideset stoletij srečal poslednji osnovelec svetovne monarhije prvega — babilonskega kralja Sarganisarja: pot obeh je bila ista; le da je ta šel iz Vzhoda na Zahod, a drugi — iz Zahoda na Vzhod.

»Z neštevilno vojsko pojdem v Carigrad, vržem turško gospostvo in osnujem veliko cesarstvo na Vzhodu, ki me bo naredilo nesmrtnega v prihajajočih stoletjih,« sanjari, ko se spreha zvečer po morskem obrežju pri St. Jean d'Acre-u.²⁸

»Če bi bil Acre vzet, bi se bila vrgla francoska vojska na Damask in Aleppo, in na mah bi bila ob Evfratu... Šest sto tisoč mož (kristjanov) bi se nam bilo pridružilo, in kdo ve, kaj bi bilo iz tega nastalo. Prišel bi bil do Carigrada, do Indije; spremenil bi bil lice sveta,« sanjari še na Sv. Heleni.²⁹

Komaj se je polastil oblasti, po 18. brumaire-ju, predlaga cesarju Pavlu I. pohod v Indijo, in potem, na višini moči, po Tilsitu, — Aleksandru I.

»Ta dolga pot je navsezadnje pot v Indijo,« pravi 1. 1811, nekaj mesecev pred rusko vojno. Da doseže Ganges, se je odpravil Aleksander (Makedonski) prav tako oddaleč, kakor jaz iz Moskve... S skrajnega konca Evrope moram priti Aziji za hrbet, da dosežem Anglijo (v Indiji)... To podjetje je res velikansko, toda mogoče v XIX. stoletju.«³⁰

V cesarskem pratežu, ki je šel proti Moskvi, je bil poseben voz naložen s kronanjsko opravo — mečem, biserinim vencem in škrlatnim plaščem: govorili so, da se bo kronal Napoleon vdruživ v svetem mestu Delhiju, na bregu Gangesa, za cesarja Vzhoda in Zahoda.

Na večer pred Borodinom dobi iz Pariza sliko sinaslednika: pol leže v zibelki drži otrok v rokah igračo — cesarsko žezlo, ovenčano z zemeljskim oblom.

1811. leta pošlje cesar mornariškemu ministru Decrèsu v izvršitev načrt o stavbi dveh brodovij v treh letih — oceanskega in sredozemskega; podstava za prvo je Irska, za drugo Egipt in Sicilija; nameravane so odprave na Rrt

dobrega upanja, v Surinam, Martinique in druge prekmorske dežele; brodovji se razdelita na obe polobli, da utrdita svetovno oblast ne samo nad Evropo in Azijo, ampak nad celim zemeljskim oblom. »Čez pet let bom vladar sveta«, je rekel že tega 1811. leta.³¹

»Cesar je zblaznel, prav res je zblaznel!« se je zgražal Decrès.³² To je tudi res podobno blaznosti. Še nikoli ni noben človek, ne Sargon, ne Aleksander, ne Cezar, mislil tako strašno jasno, strašno blizko na svetovno gospostvo.

Včasih se zdi, da se sam boji teh misli, — »boji« je sicer zanj neprimerna, preveč človeška beseda; vsekakor čuti njihovo usodno težino.

Vse, kar dela, dela za to, pa skoraj nikoli ne govori o tem. »Sprevidel sem«, pravi na Sv. Heleni, ko ve, da je vse končano in stvar zgubljena, »sprevidel sem, da mi je najbolj potrebna skrivnost: skrivnost me je obdajala s tistim sijajem nedoumnosti, ki tako očaruje množice; budila je tiste skrivnostne misli, ki tako navdušujejo duhove; pripravljala je tiste nenadne in blesteče rešitve, ki tako navdušujejo ljudi in dajejo tako oblast nad njimi. To me je k nesreči tudi pobudilo, da sem se prehitro vrgel na Moskvo: če bi bil bolj kesnovalec, bi bil vse preprečil; vendar nisem smel pustiti časa za razmišljanje. Po tem, kar sem že storil in še nameraval storiti, mi je bilo potrebno, da bi imela moja usoda, moj uspeh nekaj nadnaravnega.«³³

Potrebuje »skrivnost«, potrebuje »nadenaravno«; to se pravi: potrebuje vero. Ko je prišel do neke skrajne točke v svojih mislih o svetovni oblasti, je mahoma spoznal, da ne more prebiti brez vere: da ne more biti vesoljne združitve ljudi brez notranje zedinjajočega središča, popolne edinosti, — Boga.

»Ustanavljal sem vero. Videl sem se na potu v Azijo, na slonovem hrbtu, s turbanom na glavi in v rokah z novim koranom, ki sem ga spisal sam.«³⁴ To je kajpada posmehljivo povedano. Preveč je razumen, da ne bi spoznal, da se korani ne pišejo, vere ne ustanavljajo.

Sploh pa je treba pomniti, da govori o tem skoraj vedno malomarno ali nerodno, trlepno, ker od zunaj, sicer ne površno, — včasih, nasproti, zelo globoko, — pa vendar samo od zunaj, od strani, in s tistim lahkim posmehom, ki spominja na rezanje ferneyske mrtvaške lobanje. Sicer pa Voltaire-ja ne ljubi in ne spoštuje. »Hudoben človek, slab človek. Prav on nas je dovedel v take razmere,« bi bil rekel o njem še raje, kakor o Rousseau-ju. Toda ne more se oprostiti voltairovskega posmeha nad vero. Vendar pa se čuti tudi skozi ta posmeh, da vera zanj ni prazna in lahka stvar, marveč zelo važna, težka in celo zelo strašna, da govorimo spet s človeško besedo, ki je neprimerna zanj.

Naj bo že tako ali tako, toda ko je spoznal, da v svetovnem gospostvu ni mogoče opraviti brez vere, je spoznal tudi to, da je v verskem pogledu oblikovano kakor piramida, ki se proti vrhu polagoma zožuje in nazadnje zaostri v eni osti, v eni matematični točki, kjer se zemlja dotika neba, človek — Boga. Ali z drugimi besedami, človek na višini svetovnega gospostva mora hočeš nočeš spregovoriti tiste strašne, ali preprosto abotne, »blazne« besede: »Jaz sem Bog!«; »Divus Caesar Imperator«. Rimski cesarji niso tega rekli iz neumnosti, — bili so med njimi tako umni ljudje, kakor Julij Cezar, in ne iz »satanske ošabnosti«, — bili so med njimi tudi svetniki, kakor Antonin in Mark Avrelij, — ampak zato, ker jih je k temu silila notranja logika svetovnega gospostva; ko je dosegel to mesto, mora človek tako reči, — sicer se zruši vsa piramida.

To spoznava Napoleon z geometrično jasnostjo, lastno njegovemu umu. »Brž ko postane človek vladar, je že ločen od vseh ljudi. Vedno sem imel za nagon prave politike v Aleksandrovi misli, razglasiti svoj božanski izvor.«³⁵ Večja od vseh zmag Aleksandra je njegova »velika politika« — obisk Amonovega svetišča, kjer mu je prerokišče zasepetalo v uho: »Ti si sin božji.«³⁶

Toda Aleksander in Cesar sta lahko to storila pred Kristusovim rojstvom, ali pa je bilo mogoče tudi pozneje? Tega Napoleon ne ve prav dobro. Včasih se mu zdi, da je mogoče. »Če bi se bil vrnil iz Moskve kot zmagovalček, bi se bil ves svet vnovič obrnil k meni, se čudil in me blagoslavljal. In takrat bi mi bilo samo treba zginiti v naročju skrivnosti, da bi bili narodi obnovili pripovedko o Romulu: verjeli bi bili, da sem se vzdignil v nebo in sedel v zbor bogov.«³⁷

A včasih se mu zdi, da se to ne da več narediti.

»Prepozno sem prišel na svet: zdaj se ne da nič več velikega narediti,« pravi na dan kronanja, 2. decembra 1804. leta, prav tistemu Decrèsu, ki se boji, da je cesar »zblaznel«. »Res, tek mojega življenja je bleščel, in lepa je moja pot. Pa kaj je vse to v primeri s starodavnostjo! Tam si je Aleksander podvrgel Azijo, razglasil se za sina Jupitrovega, in razen njegove matere Olimpije, ki ve, kako je stvar, ter Aristotela in nekaj atenskih cepidlak mu verjame ves Vzhod. Če bi pa meni prišlo na pamet, da se razglasim za sina Boga Očeta in odredim pri tej priliki zahvalno službo božjo, bi ne bilo ribje branjeveke v Parizu, ki bi me ne izžvižgavala. Ne, danes so narodi preveč omikani: nič se ne da narediti!«³⁸

¹⁹ Roederer, 240.²⁰ Houssaye, 1815, I. 605.²¹ Ségur, IV. 70.²² Thiébault, III. 394.²³ Rémusat, III. 200.²⁴ Roederer, 240.²⁵ Barbier, Jambes, La cavale.²⁶ Bourrienne, I. 230.²⁷ Ibid., I. 322.²⁸ Ibid., I. 363.²⁹ Mémor., II. 65.³⁰ Lacour-Gayet, 458.³¹ Abbé de Pradt, Histoire de l'ambassade dans le Grand duché de Varsovie en 1812, p. 23.³² Marmont, Mémoires, III. 337.³³ Mémor., IV. 157.³⁴ Rémusat, I. 474.³⁵ Ibid., I. 332.³⁶ Gourgaud, II. 435.³⁷ Mémor., IV. 50.³⁸ Marmont, II. 242.